

Ekstraterritoriell anvendelse av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

Kandidatnummer: 615
Leveringsfrist: 27.04.2009

Til sammen 12835 ord

24.04.2009

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>PROBLEMSTILLING</u>	<u>1</u>
1.1	Metode og rettskilder	3
<u>2</u>	<u>EMK ARTIKKEL 1 – JURISDIKSJONSBEGREPET</u>	<u>5</u>
2.1	Innledning	5
2.2	Folkerettens forståelse av begrepet jurisdiksjon	6
2.3	Rettspraksis før <i>Bankovic</i>	8
2.3.1	Innledning	8
2.3.2	Utvikling av kontrolltesten	9
2.4	<i>Bankovic m. fl. mot Belgia m. fl.</i>	12
2.5	Rettspraksis etter <i>Bankovic</i>	18
2.5.1	Innledning	18
2.5.2	En moderering av <i>Bankovic</i>	18
2.6	Er folkerettens jurisdiksjonsbegrep sammenfallende med EMDs jurisdiksjonsbegrep?	22
<u>3</u>	<u>KRITIKK AV BANKOVIC</u>	<u>23</u>
3.1	Innledning	23
3.2	Jurisdiksjonsbegrepet i <i>Bankovic</i>	24
3.2.1	EMKs hensikt og formål	26
3.2.2	Kontrolltesten og virkningsprinsippet i <i>Bankovic</i>	27
3.2.3	EMKs forarbeider	29
3.3	Øvrig kritikk av <i>Bankovic</i>	30

<u>4</u>	<u>EMKS "ESPACE JURIDIQUE" – EN GEOGRAFISK AVGRENSTING AV RETTSLIG ANVENDELSESOMRÅDE?</u>	<u>31</u>
4.1	Innledning	31
4.2	Utgangspunktet for ideen om et geografisk avgrenset "espace juridique"	31
4.3	Ordlyden i artikkel 1	34
4.4	EMKs hensikt og formål	35
4.5	Rettspraksis som synes å bryte med det geografiske begrensede rettslige anvendelsesområdet	35
<u>5</u>	<u>GRADERING AV FORPLIKTELSENE PROPORSJONALT MED GRADEN AV JURISDIKSJON</u>	<u>38</u>
5.1	Innledning	38
5.2	Utgangspunktet – klagerne anførsler i <i>Bankovic</i>	39
5.3	Ordlyden i artikkel 1	39
5.4	Ordlyden i artikkel 1 – et skille mellom positive og negative forpliktelser?	41
5.5	EMKs hensikt og formål	43
5.6	En form for gradering i øvrig rettspraksis	44
<u>6</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>46</u>
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>A</u>
<u>8</u>	<u>REGISTRE</u>	<u>C</u>
8.1	Avgjørelser fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol og Kommisjon	C

8.2	Avgjørelser fra The Permanent Court of International Justice	D
8.3	Konvensjoner	D

1 Problemstilling

Tema for avhandlingen er ekstraterritoriell anvendelse av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (heretter EMK eller Konvensjonen). Problemstillingen er hvorvidt EMK kan anvendes for handlinger som har funnet sted utenfor territoriet for EMKs medlemsstater, og den rekkevidde som kan tillegges forpliktelsene etter EMK i og utenfor Europa. Nærmere bestemt er problemstillingen knyttet til plasseringen og rekkevidden av én sentral avgjørelse fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (heretter EMD eller Domstolen), nemlig EMDs avvisningskjennelse i *Bankovic* m. fl. mot Belgia og en rekke andre NATO-land (heretter *Bankovic*)¹

Flere har hevdet at *Bankovic* bryter med både den tidligere rettspraksis og den etterfølgende rettspraksis.² I hvert fall er det sikkert at avgjørelsen introduserte nye elementer og kriterier for jurisdiksjonsbegrepet. Det vil i denne avhandlingen bli redegjort for den rettspraksis som foreligger før avgjørelsen, for å undersøke om, eller i hvilken grad *Bankovic* bryter med tidligere etablerte prinsipper fra Domstolen. Det vil også bli redegjort for den etterfølgende rettspraksis, for å undersøke om prinsippene i *Bankovic* er blitt opprettholdt i ettertid.

Det ble i *Bankovic* lagt til grunn at EMK opererer innenfor et EMK-spesifikt rettslig anvendelsesområde, et "espace juridique" i Domstolens terminologi.³ Det kan gi grunnlag for at EMK har et geografisk avgrenset rettslig anvendelsesområde. Dette kan medføre at EMK kun får anvendelse innenfor området som utgjøres av det samlede territorium til de kontraherende stater. Eller sagt på en annen måte, innenfor det geopolitiske Europa, og

¹ *Bankovic* med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001- XII

² Loucaides 2006 side 401

³ fransk: rettslig anvendelsesområde

ikke utenfor. Det vil i denne avhandlingen bli tatt stilling til om uttalelsene i *Bankovic* vedrørende EMKs ”espace juridique” kan sies å være samsvarende med ordlyden i artikkel 1, samt Konvensjonens hensikt og formål. Det vil også bli undersøkt om uttalelsene i *Bankovic* er opprettholdt i etterfølgende rettspraksis fra EMD.

EMD har i sin domstolspraksis kommet med vesentlige bidrag til spørsmålet om ekstraterritoriell av EMK. EMD har siden 1960-tallet tatt stilling til om det er grunnlag for å anvende EMK utenfor territoriet til den medlemsstat som er innklaget for Domstolen. Denne rettspraksisen gir blant annet tolkinger av jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1. Gjennom rettspraksis fra 1970-tallet har EMD (og Domstolens tidligere siletingsinstans Den europeiske menneskerettighetskommisjon, Kommisjonen) utviklet det jeg vil omtale som kontrolltesten som bakgrunn for anerkjennelse av et virkeområde for EMK utenfor territoriet til den innklagede stat. *Bankovic* er en viktig avgjørelse i denne utviklingen. I denne avgjørelsen tok EMD første gang i Storkammer for seg, på et bredt grunnlag, forståelsen av jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1.

Grunnlaget for at en ekstraterritoriell anvendelse av EMK kan oppstå, er EMK artikkel 1, som har følgende ordlyd i den autentiske engelske versjonen av traktaten:

”The High Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in Section I of this Convention.”

Som artikkel 1 uttrykker skal de Høye Kontraherende Parter (heretter de kontraherende statene eller Statene) sikre enhver innenfor sin jurisdiksjon de rettigheter og friheter som følger av Konvensjonen del 1.

EMD har også uttrykt i rettspraksis at jurisdiksjon kan anerkjennes på bakgrunn av virkningsprinsippet.⁴ Det kan umiddelbart synes som om det er lite forenelig med artikkel 1. Artikkel 1 uttrykker som vist overfor at om en kontraherende stat til EMK får anerkjent

⁴ Drozd og Janousek mot Frankrike og Spania, 26. juni 1992, Serie A 240

jurisdiksjon, vil denne staten være forpliktet etter Konvensjonen del 1. Dette vil bli nærmere drøftet i kapittel 5.

Uttrykket ”ekstraterritoriell anvendelse” av EMK kan sies å ha en todelt betydning. Bare en av dem er tema for denne avhandlingen. Avhandlingen omhandler ikke spørsmålet hvorvidt EMK uttrykker en ”non-refoulment”-regel på utlendingsrettens område. Prinsippet om vern mot retur til hjemlandet av utenlandske statsborgere, ble slått fast i *Soering mot Storbritannia* fra 1989.⁵ Kort fortalt gis EMKs rettighetsbestemmelser anvendelse som garanti mot utsendelse av en konvensjonsstat, dersom den privatpersonen det gjelder vil risikere å bli utsatt for noe som etter sitt innhold vil stride mot Konvensjonen. Selv om dette er omstendigheter som har ekstraterritorielle elementer, må det kunne sies at det ikke er tale om ekstraterritoriell anvendelse av EMK: Læren er knyttet til konvensjonsmessigheten av vedtak fattet av myndighetene innenfor medlemsstatenes jurisdiksjon. Denne læren omtales nærmere av Marius Emberland i artikkelen ”Det ekstraterritorielle vernet i EMK artikkel 3 - en oppdatering”.⁶

1.1 Metode og rettskilder

Denne avhandlingen tar sikte på å redegjøre for hva som kan tolkes ut av jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1. Det skal redegjøres for om jurisdiksjonsbegrepet åpner for en ekstraterritoriell anvendelse av EMK både innenfor og utenfor Europa. Det skal også redegjøres for om de kontraherende staters forpliktelser etter EMK kan graderes proporsjonalt med graden av jurisdiksjon. En slik gradering av forpliktelser, vil i praksis bli spørsmål om jurisdiksjonsbegrepet i EMK gir grunnlag for at virkningsprinsippet kan gi utslag av jurisdiksjon etter artikkel 1. Avhandlingen legger derfor en rettsdogmatisk analytisk modell til grunn.

⁵ *Soering mot Storbritannia*, 7. juni 1989, Serie A 161

⁶ Emberland, Marius. Det ekstraterritorielle vernet i EMK artikkel 3 - en oppdatering. I: Jussens venner. 1999, side 31-47

EMD legger konsekvent til grunn at EMK skal tolkes i henhold til de tolkningsregler slått fast i Wienkonvensjonens artikkel 31-33.⁷

Wienkonvensjonen artikkel 31 (1) har følgende tekst i den autentiske engelske versjonen:

”A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the treaty in their context and in the light of its object and purpose”

Det skal, som artikkel 31 (1) uttrykker, tas utgangspunkt i den vanlige språklige forståelsen. Deretter skal det legges vekt på den sammenheng, og den hensikt og det formål som ligger bak traktaten.

Videre uttrykker Wienkonvensjonen artikkel 32 supplerende tolkingsmomenter, som skal vektlegges dersom resultatet av tolking etter prinsippene i artikkel 31 (1) medfører et resultat som er uklart, åpenbart absurd eller som fører til urimelige resultater. Artikkel 33 tar for seg de tilfeller der traktaten er utferdiget på flere språk, der ulike språk gir ulik mening til teksten.

EMD er en flersidig traktat som gjensidig binder partene, uten at partene egentlig får noen motytelse. Konvensjonen må sees på som et konstitusjonelt instrument for opprettholdelsen av menneskerettigheter. EMK i seg selv begrenser de kontraherende statenes suverenitet, ved å bestemme et minimumskrav av rettigheter for individene som er under en kontraherende stats jurisdiksjon. Den hensikten og det formålet som ligger bak Konvensjonen, vil derfor være et viktig tolkingsmoment, og EMD har i rettspraksis lagt betydelig vekt på formålsbetraktninger.⁸

⁷ Golder mot Storbritannia, 21. februar 1975, Serie A 18, avsnitt 29

⁸ Elgesem 2003 side 214

Wienkonvensjonen artikkel 31-33 gir ingen uttømmende liste over de tolkingsprinsipper som benyttes av EMD. Frode Elgesem omtaler i sin artikkel ”Tolking av EMK - Menneskerettsdomstolens metode”⁹ nærmere om EMDs metode for tolking.

2 EMK artikkel 1 – jurisdiksjonsbegrepet

2.1 Innledning

Det vil i det videre bli gjort rede for de sentrale prinsipper for tolkingen av begrepet jurisdiksjon, og deretter om Konvensjonens jurisdiksjonsbegrep samsvarer med den forståelse av begrepet jurisdiksjon som legges til grunn i folkeretten.

EMK opererer ikke uten tilknytning til de kontraherende statene. De forpliktelser som følger av Konvensjonen, avhenger av at de kontraherende staters handlinger eller unnlater medfører en krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter. For at en konvensjonsstat skal kunne bli pådratt ansvar, må omstendighetene som førte til en krenkelse, ligge innenfor de kontraherende statenes jurisdiksjon. Dette følger av artikkel 1.

EMKs i alt 46 medlemsstater skal sikre enhver som er underlagt deres jurisdiksjon de rettigheter og friheter som følger av Konvensjonen. Artikkel 1 angir Konvensjonens anvendelsesområde. Det følger motsatt at dersom en stat ikke har jurisdiksjon i en gitt situasjon, vil staten heller ikke ha forpliktelser etter EMK.

Det er viktig å redegjøre for hvilke prinsipper som skal legges til grunn for forståelse av det rettslige innholdet i konvensjonens jurisdiksjonsbegrep, da artikkel 1 avgjør om EMK får anvendelse ved ekstraterritorielle handlinger, og om begrepet må forstås slik at det har en

⁹ Elgesem, Frode. Tolking av EMK - Menneskerettsdomstolens metode. I: Lov og Rett nr. 4-5 2003 side 203-230

geografisk avgrensning som sammenfaller med de kontraherende staters samlede territorium. EMK gir ikke selv en definisjon av jurisdiksjonsbegrepet. Det eksisterer heller ikke en generell rettslig definisjon av begrepet som kan bli funnet i traktater.¹⁰ For å finne den vanlige språklige forståelse av begrepet jurisdiksjon, er det derfor naturlig å se på den forståelse som legges til grunn i folkeretten. Dette skal gjøres i det følgende.

2.2 Folkerettens forståelse av begrepet jurisdiksjon

Det folkerettslige jurisdiksjonsbegrepet kan sies å være et fleksibelt og sammensatt begrep. Det kan defineres som den kraft en stat har til å påvirke personer, eiendom og omstendigheter, og jurisdiksjon reflekterer staters suverenitet, likestillingen mellom stater og ikke-inngrep (non-interference) i innenlandske forhold.¹¹ Den umiddelbare konsekvens av staters uavhengighet og likestillingen mellom statene, er plikten til ikke-intervenering (non-intervention) i de interne eller eksterne forhold til en annen stat.¹²

Jurisdiksjonsbegrepet er derfor i utgangspunktet territorielt betinget, og tvangsjurisdiksjonen er eksklusiv i den forstand at stater ikke kan håndheve sin lovgivning på andre staters territorium.¹³ Prinsippet om ikke-intervensjon innebærer også at en stat ikke kan utøve jurisdiksjon på andre staters landområder, med mindre det foreligger avtale eller traktat.

Dersom en skal trekke inn staters suverenitet inn som en av forutsetningene i begrepet jurisdiksjon, vil ha det også bære preg av å være territorielt betinget av natur. Men det er åpenbart at en stat har mulighet til å påvirke personer og landområder utenfor sitt nasjonale territorium, uavhengig om denne påvirkningen er rettmessig i henhold til folkeretten eller ikke. Folkeretten anerkjenner derfor også ulike former for jurisdiksjon som ikke er

¹⁰ Gondek 2005 side 364

¹¹ Shaw 2003 side 572

¹² Brownlie 2003 side 290

¹³ Ruud 2004 side 123

territorielt betinget.

Eksempelvis bygget Den faste internasjonale domstol i *Lotus-saken*¹⁴ på virkningsprinsippet. *Lotus-saken* dreide seg om et fransk skip som kolliderte med et tyrkisk skip, og skipet som seilte under tyrkisk flagg ble ansett å være tyrkisk territorium. Kollisjonen medførte at det tyrkiske skipet sank, og individene som befant seg om bord omkom. Som et resultat av dette, arresterte og dømte tyrkiske myndigheter den franske offiseren som var på vakt da kollisjonen skjedde. Den faste internasjonale domstol kom til at Tyrkia hadde jurisdiksjon til å dømme den franske offiseren, på bakgrunn av virkningsprinsippet.¹⁵

Det kan også nevnes at folkeretten anerkjenner universell jurisdiksjon ved tilfeller av alvorlige kriminelle handlinger, slik som sjørøveri og krigsforbrytelser.¹⁶ Ved slike alvorlige handlinger kan enhver stat ha mulighet til å anholde og dømme, uavhengig av den siktedes nasjonalitet eller hvor handlingen fant sted.

Den europeiske menneskerettighetsdomstol har gjennom drøye tre tiår med rettspraksis utviklet kontrolltesten som bakgrunn for anerkjennelse av jurisdiksjon ekstraterritorielt. En viktig avgjørelse må sies å være *Bankovic*, da flere har hevdet at denne saken bryter med tidligere rettspraksis.¹⁷ Avgjørelsen introduserte også kriterier for jurisdiksjonsbegrepet som ikke hadde vært nevnt tidligere.

Det vil i det følgende bli redegjort for rettspraksis før *Bankovic*. Deretter vil det, i avsnitt 2.4, bli redegjort for *Bankovic*. Etter dette vil det bli redegjort for den etterfølgende praksis fra EMD. En slik redegjørelse blir foretatt for å undersøke om folkerettens jurisdiksjonsbegrep er sammenfallende med det jurisdiksjonsbegrep som EMD legger til grunn. Det vil også komme frem av denne redegjørelsen, om EMD opprettholder de

¹⁴ PCIJ, Serie A, Nr. 10, 1927

¹⁵ *ibid.* side 23

¹⁶ Brownlie 2003 side 303

¹⁷ for eksempel Loucaides 2006 side 401

elementene som ble introdusert i *Bankovic*.

2.3 Rettspraksis før *Bankovic*

2.3.1 Innledning

Kommisjonen og EMD har gjennom drøye tre tiår med rettspraksis utviklet kontrolltesten som bakgrunn for anerkjennelse av jurisdiksjon ekstraterritorielt. Ut av den rettspraksis som foreligger før *Bankovic*, kan det utledes to etablerte prinsipper om anerkjennelse av ekstraterritoriell jurisdiksjon: 1) Der en kontraherende stats representanter har faktisk kontroll og myndighet over personer, og 2) der en kontraherende stat har ”effective control” over et område som følge av militære handlinger. EMDs utforming av ”effective control” er blitt forstått slik at det favner videre enn Kommisjonens ”authority and control”.¹⁸ Uttrykket ”effective control” omfatter også de tilfeller der en lokal administrasjon handler konvensjonsstridig.¹⁹

Rettspraksis som omhandler ”effective control” over område springer ut av Tyrkias okkupasjon av Kypros, og opprettelsen av det som i Strasbourg-systemets engelske terminologi blir omtalt som ”Turkish Republic of Northern Cyprus” (heretter ”TRNC”). Dette må kunne sies å være et spesielt tilfelle, der Tyrkia plasserte et stort antall soldater på et relativt lite område. På grunn av omstendighetene, kom EMD til at Tyrkia måtte ha ansvaret for krenkelser på konvensjonen, også de krenkelser Tyrkia selv ikke aktivt utførte.²⁰ Dette henger sammen med EMK artikkel 1, som uttrykker at dersom jurisdiksjon anerkjennes, er den kontraherende stat forpliktet til å sikre de rettigheter som følger av del 1 i Konvensjonen.

¹⁸ Miltner 2007 side 173, viser til M. O’Boyle. The European Convention on Human Rights and Extraterritorial Jurisdiction: A Comment on “Life After Bankovic” I: F. Coomans and M.T. Kamminga Extraterritorial Application of Human Rights Treaties. Antwerpen, Oxford, Intersentia 2004

¹⁹ Loizidou mot Tyrkia, 23. mars 1995, Serie A 310 avsnitt 62

²⁰ ibid.

Rettspraksis har også uttalt at jurisdiksjon kan anerkjennes på bakgrunn av virkningsprinsippet. Dette skiller seg fra utviklingen av kontrolltesten. Domstolen uttaler ikke mer i sin rettspraksis, enn at virkningsprinsippet kan gi grunnlag for jurisdiksjon.²¹ Det vil i kapittel 5 bli drøftet om en gradering av forpliktelsene proporsjonalt med graden av kontroll er forenelig med ordlyden i artikkel 1, samt Konvensjonens hensikt og formål. En slik gradering kan sies å være et utslag av virkningsprinsippet.²²

Det vil i det følgende bli redegjort for rettspraksis som omhandler kontrolltesten.

2.3.2 Utvikling av kontrolltesten

Jurisdiksjon i artikkel 1 ble tolket av Kommissjonen allerede på 1960- og 1970-tallet.²³ *Kypros mot Tyrkia* fra 1975²⁴ var første gang et EMK organ brukte kontrolltesten, det vil si ”effective control” som grunnlag for jurisdiksjon i artikkel 1.²⁵ Kommissjonen uttalte i forbindelse med jurisdiksjonsbegrepet at:

*“The Commission finds that this term is not, as submitted by the respondent Government, equivalent to or limited to the national territory of the High Contracting Party concerned. It is clear from the language, in particular of the French text, and the object of this Article, and from the purpose of the Convention as a whole, that the High Contracting Parties are bound to secure the said rights and freedoms to all persons under their actual authority and responsibility, whether that authority is exercised within their own territory or abroad”*²⁶

²¹ *ibid.*

²² Bankovic med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XIIavsnitt 75

²³ For eksempel *Ilse Hess mot Storbritannia*,

²⁴ *Kypros mot Tyrkia*, avgjørelse 26. mai 1975

²⁵ Ingvild Dønnem Søyseth 2007 side 43, der det vises til Josephine Lett. *The Age of Interventionism: Extraterritorial Reach of the European Convention on Human Rights. I: Practice and Policies of Modern Peace Support Operations Under International Law* Ardsely, New York, 2006, side 127 til 140 (side 119 til 120)

²⁶ *Kypros mot Tyrkia*, avgjørelse 26. mai 1975 side 136

Kommisjonen uttaler her at jurisdiksjon ikke er begrenset til en kontraherende stats territorium, det avgjørende er om personer kan sies å være under statens faktiske myndighet, uavhengig om denne myndigheten er utøvet innenfor eller utenfor statens territorium. Kommisjonen spesifiserer dette videre ved å uttale:

“and that authorized agents of a State, including diplomatic or consular agents and armed forces, not only remain under its jurisdiction when abroad but bring any other persons or property “within the jurisdiction” of that State, to the extent that they exercise authority over such persons or property. Insofar as, by their acts or omissions, they affect such persons or property, the responsibility of the State is engaged.”²⁷

Det er tilstrekkelig at en stats representanter, som inkluderer diplomatiske eller konsulære agenter og militære styrker, utøver myndighet over personer eller eiendom. Dersom en slik utførelse av myndighet medfører en påvirkning på personer eller eiendom, blir staten pådratt ansvar.

Kontrolltesten ble videreført av EMD i *Loizidou mot Tyrkia* fra 1995.²⁸ Saken var delt i to rettsavgjørelser. For det første ”preliminary objections”, heretter *Loizidou*,²⁹ og ”merits”, heretter *Loizidou 2*.³⁰ Domstolen uttalte i denne dommen at artikkel 1 setter en begrensning for anvendelsen av EMK, men at denne begrensningen ikke er sammenfallende med medlemsstatenes territorium.³¹ EMD opprettholder derfor Kommisjonens uttalelser i *Kypros mot Tyrkia* fra 1975.³²

I forbindelse med konvensjonens hensikt og formål, uttalte Domstolen at:

²⁷ *ibid.*

²⁸ *Loizidou mot Tyrkia*, 23. mars 1995, Serie A 310

²⁹ *ibid.*

³⁰ *Loizidou mot Tyrkia*, 18. desember 1996, Reports 1996-VI

³¹ *Loizidou mot Tyrkia*, 23. mars 1995, Serie A 310 avsnitt 62

³² *Kypros mot Tyrkia*, avgjørelse 26. mai 1975

*“the responsibility of a Contracting Party may also arise when as a consequence of military action - whether lawful or unlawful - it exercises effective control of an area outside its national territory”*³³

Domstolen uttrykker altså i *Loizidou* at ansvar kan oppstå ved militære handlinger, uavhengig om disse er rettmessige eller urettmessige. Effektiv kontroll over et område som følge av urettmessige militære handlinger kan typisk være okkupasjon. Rettmessige militære handlinger vil følgelig kreve at det foreligger en avtale eller en traktat.

Domstolen strekker kontrolltesten lenger, ved å uttale at dersom det foreligger effektiv kontroll over et område som følge av militære handlinger, vil staten også kunne bli pådratt ansvar dersom slik kontroll er utøvet av underlagt lokal administrasjon.³⁴

Kontrolltesten ble ytterligere utviklet av EMD i dommen i saken *Kypros mot Tyrkia* fra 2001.³⁵ Det fremgår av denne avgjørelsen at ved tilfeller av ”effective overall control”, kan den okkuperende stat også bli holdt ansvarlig for handlinger foretatt av en lokal administrasjon som ikke hadde overlevd uten den kontraherende stats militære støtte, og annen form for støtte.³⁶ Dette innebærer at, ved tilfeller av ”effective overall control”, kan en kontraherende stat også blir pådratt ansvar selv om den lokale administrasjonen utøver myndighet uavhengig av den okkuperende stat. Det er riktignok et krav om, at dersom ansvar skal kunne pådras etter EMK, må det foreligge en krenkelse av konvensjonsbeskyttede rettigheter.

I *Kypros mot Tyrkia* fra 2001 kom Domstolen til at Tyrkia hadde jurisdiksjon etter artikkel 1, i det aktuelle området på bakgrunn av ”effective overall control”. Domstolen uttalte i forbindelse med dette at:

³³ *ibid.*

³⁴ *ibid.*

³⁵ *Kypros mot Tyrkia*, 10. mai 2001, RJD 2001-IV

³⁶ *ibid.* avsnitt 77

*“It follows that, in terms of Article 1 of the Convention, Turkey’s “jurisdiction” must be considered to extend to securing the entire range of substantive rights set out in the Convention and those additional Protocols”*³⁷

Tyrkia var derfor forpliktet til å sikre de rettigheter som følger av hele Konvensjonen. Dette innebærer selvsagt at ansvar kan bli pådratt ved aktiv handling, men også at ansvar kan bli pådratt dersom unnlattelse til å sikre konvensjonsbeskyttede rettigheter medfører en krenkelse etter EMK. Domstolen uttaler at dette følger av at EMK må sees på som et instrument som skal sikre menneskerettigheter i Europa:

*“the Court must have regard to the special character of the Convention as an instrument of European public order (ordre public) for the protection of individual human beings
an instrument of European public order (ordre public) for the protection of individual human beings”*³⁸

Domstolen uttalte videre at dersom Tyrkia i dette tilfellet ikke hadde blitt anerkjent jurisdiksjon, ville det oppstått et vakuum i det aktuelle området. Den klagende stat, Kypros, var en kontraherende stat til EMK. De individene som oppholdt seg der, ville da ha en berettiget forventning om beskyttelse etter EMK. Det var klart i sakens omstendigheter at Kypros ikke ville ha mulighet til å sikre rettigheter for de individene som var i den okkuperte delen av øya.

2.4 Bankovic m. fl. mot Belgia m. fl.

Bankovic introduserte elementer og kriterier for jurisdiksjonsbegrepet som tidligere rettspraksis ikke drøftet. Domstolen uttalte at området der bombing fant sted var utenfor konvensjonens rettslige anvendelsesområde, eller ”espace juridique”,³⁹ og det kan forstås ut

³⁷ *ibid.*

³⁸ *ibid.* avsnitt 78

³⁹ fransk: rettslig anvendelsesområde, se nærmere kapittel 4

fra domstolens uttalelser at EMK ikke har anvendelse utenfor det geopolitiske Europa, som innebærer det området som utgjøres av de kontraherende staters samlede territorium.

De faktiske omstendigheter i saken var at den 23. april 1999 ble kringkastningsbygningen i Beograd truffet av en rakett sendt fra et av NATO-styrkenes fly. Flere mennesker omkom og ble skadet. Klagerne, som hovedsakelig var etterlatte av ofre etter bombingene mente at bombingene var et utslag av prinsippet om "effective control", som EMD i tidligere praksis hadde anvendt som grunnlag for jurisdiksjon etter EMK artikkel 1.

Domstolen slo fast, som utgangspunkt for sin redegjørelse for sin avgjørelse, at EMK skal tolkes i samsvar med de regler som følger av Wienkonvensjonen.⁴⁰ Den uttalte i avsnitt 59:

*"As to the **"ordinary meaning** of the relevant term in Article 1 of the Convention, the Court is satisfied that, from the standpoint of public international law, **the jurisdictional competence of a State is primarily territorial.**"* (min utheving)

Domstolen viser her til at jurisdiksjonsbegrepet i internasjonal folkerett primært er territorielt betinget, og det er, som vist ovenfor, den vanlige språklige forståelse som skal legges til grunn for EMDs tolking av EMKs begreper. Videre uttaler domstolen:

*"While international law does not exclude a State's exercise of jurisdiction extra-territorially, the suggested bases of such jurisdiction (including nationality, flag, diplomatic and consular relations, effect, protection, passive personality and universality) are, as a general rule, defined and limited by the sovereign territorial rights of the relevant States"*⁴¹

EMD anerkjenner at det i folkeretten ikke utelukkes at stater kan utøve jurisdiksjon ekstraterritorielt. EMD trekker frem ulike måter jurisdiksjon kan bli anerkjent i folkerett,

⁴⁰ Bankovic med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 55

⁴¹ ibid. avsnitt 59

men at basisen for ekstraterritoriell jurisdiksjon er definert og begrenset av staters suverenitet. For eksempel er jurisdiksjon på bakgrunn av det passive personalitetsprinsipp, der en stats borgere eller eiendom blir krenket, subsidiær den jurisdiksjon som oppstår ved at krenkelsen skjer på en stats territorium. EMD mener derfor at ekstraterritoriell jurisdiksjon er subsidiær i forhold til den primære territoriale jurisdiksjonen, som omfatter lovgivningsjurisdiksjon, tvangsjurisdiksjon og domstolsjurisdiksjon.

Domstolen kommer på bakgrunn av disse uttalelser til at, som nevnt, jurisdiksjonsbegrepet i EMK må reflektere denne ordinære og grunnleggende territoriale forståelsen av begrepet. Og Domstolen uttaler videre at:

”other bases of jurisdiction being exceptional and requiring special justification in the particular circumstances of each case”⁴²

Domstolen legger til grunn at ekstraterritoriell anvendelse av EMK må avgjøres fra sak til sak. Men også at det ikke kan utelukkes at jurisdiksjon utenfor territoriet, kan anerkjennes å være i overensstemmelse med konvensjonens jurisdiksjonsbegrep i spesielle tilfeller.

Som vist overfor har Domstolen ved tidligere rettspraksis kommet frem til at militære aksjoner, uavhengig av om de er rettmessige eller ikke, vil kunne pådra stater ansvar etter EMK også utenfor statenes nasjonale territorium. Domstolen uttaler i *Bankovic*, at dersom de kontraherende stater hadde ment at slike militære aksjoner ville medført en anerkjennelse av jurisdiksjon, ville vanlig praksis vært at Statene hadde derogert med hjemmel i artikkel 15.⁴³ Artikkel 15 gir mulighet for fravikelse av de plikter som følger av konvensjonen i krisetilfeller, som krig og offentlig nødstilstand som truer nasjonens liv.

Som en følge av Statenes praksis, uttrykker Domstolen at det er grunn til å hevde at Statene ikke anser at slike handlinger skal kunne utløse jurisdiksjon etter artikkel 1. En tolking av

⁴²ibid. avsnitt 61

⁴³ ibid. avsnitt 62

Statenes etterfølgende praksis kan sees på som et utslag av traktatpartenes mening, og må trekkes inn som et element i tolkingen av EMKs begreper.

Domstolen kommer også frem til, under drøftelsen av jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1, at forarbeidene til Konvensjonen gir grunnlag for at jurisdiksjon skal ha en grunnleggende territoriell forståelse.⁴⁴ Som EMD uttaler:

”Finally, the Court finds clear confirmation of this essentially territorial notion of jurisdiction in the travaux préparatoires which demonstrate that the Expert Intergovernmental Committee replaced the words “all persons residing within their territories” with a reference to persons “within their jurisdiction” with a view to expanding the Convention’s application to others who may not reside, in a legal sense, but who are nevertheless, on the territory of the Contracting States”

Domstolen tolker dette slik at denne endringen i teksten gir grunnlag for en territoriell forståelse av jurisdiksjon. Det legges vekt på fra EMDs side at tolkingen av jurisdiksjon ikke bare er på bakgrunn av forarbeidene, men at de heller ikke kan ignoreres.⁴⁵ I henhold til de normer som er uttrykt i Wienkonvensjonen om tolking av traktater, er dette åpenbart. Etter Wienkonvensjonen artikkel 31-33 skal det tas utgangspunkt i traktatens ordlyd, og EMKs forarbeider kan ikke alene avgjøre innholdet i Konvensjonens begreper.

Når det gjelder virkningsprinsippet, der en stat handler slik at det utløses en virkning i et annet område, uttalte EMD at det er kun eksepsjonelle tilfeller av virkningsprinsippet som kan gi anerkjennelse av jurisdiksjon.⁴⁶ Grunnlaget for jurisdiksjon etter dette prinsippet, altså virkningen, må for at EMK skal komme til anvendelse, være en krenkelse av konvensjonsbeskyttede rettigheter som følger av EMK.

⁴⁴ ibid. avsnitt 63

⁴⁵ ibid. avsnitt 65

⁴⁶ ibid. avsnitt 67

Det kan synes som om de uttalelser som Domstolen her kommer med, bryter med tidligere rettspraksis som omhandler jurisdiksjonsbegrepet, og rekkevidden av begrepet. I *Loizidou* kom Domstolen til at jurisdiksjonsbegrepet setter en grense for anvendelsen av EMK, men at jurisdiksjonsbegrepet ikke kunne være begrenset av de kontraherende staters nasjonale territorium.⁴⁷ Domstolen la også vekt på Konvensjonens formål og hensikt, og uttalte at dersom en kontraherende stat utøver effektiv kontroll som følge av militære handlinger, vil dette pådra staten ansvar.⁴⁸

Domstolen kom til at kontrolltesten fortsatt gjelder i ekstraordinære tilfeller, men la til et vilkår. Den stat som har den effektive kontrollen gjennom rettmessig eller urettmessig erverv av et område, også skal utøve alle eller noen av de offentlige myndighetsoppgaver, som normal blir utøvet av den stat som tidligere hadde jurisdiksjon.⁴⁹ Rettmessig erverv av område finnes der det foreligger avtale eller traktat mellom stater. Dette kan typisk gjøre seg utslag i at en stat bruker et område i en annen stat til fengselsområde eller liknende, slik som for eksempel Guantánamo-basen på Cuba.

Det var *Bankovic* ikke tale om bakkestyrker som hadde militær kontroll over territoriet, slik som i de sakene som sprang ut fra Tyrkias okkupasjon av Kypros. Men klagerne mente at de innklagede statene hadde kontroll over luftrommet, og at dette medførte er utslag av kontrolltesten. De anførte også, med henvisning til *Soreing mot Storbritannia* fra 1989⁵⁰, at beslutningen om at bombingene skulle gjennomføres ble tatt på de kontraherende staters territorium. Klagerne mente at de innklagede statene hadde jurisdiksjon på bakgrunn av dette.

De innklagede statene anførte at de uansett ikke kunne ha ansvar etter EMK, da dette var en operasjon gjennomført av NATO, og at NATO var et rettssubjekt som ikke var part til EMK.

⁴⁷ *Loizidou mot Tyrkia*, 23. mars 1995, A 310 avsnitt 62

⁴⁸ *ibid.*

⁴⁹ *ibid.* avsnitt 71

⁵⁰ *Soering mot Storbritannia*, 7. juli 1989, A 161

Domstolen kom til at det ikke kunne sies at de innklagede statene til EMK hadde jurisdiksjon. Det var Serbia som hadde jurisdiksjon i forhold til det omstridte tilfellet, som var bombingene av kringkastningsbygningen i Beograd. Domstolen gjør også klart at den tidligere republikken Jugoslavia heller ikke var en kontraherende stat til EMK, og at det derfor ikke ville oppstått et vakuum, slik som tilfelle var i *Kypros mot Tyrkia* fra 2001.⁵¹

Domstolen var i *Kypros mot Tyrkia* fra 2001 opptatt av at det ikke ble skapt et vakuum, det vil si et område der EMK ikke ville hatt virkning.⁵² Kypros, som er en kontraherende stat, hadde ikke mulighet til å sikre de rettigheter som følger av Konvensjonen til individene som befant seg i det okkuperte området på den nordlige delen av Kypros. Dersom Tyrkia ikke hadde blitt anerkjent jurisdiksjon, hadde dette medført at individene ikke kunne klaget inn noen stat for Domstolen.⁵³ Dette skiller seg fra omstendighetene i *Bankovic*. Her kan det ikke hevdes at individene som oppholdt seg i Beograd hadde en berettiget forventning om beskyttelse etter EMK. Dette følger av at den tidligere republikken Jugoslavia ikke var en kontraherende stat til EMK.

Klagerne anførte også at det burde være mulig å gradere jurisdiksjonsbegrepet. I folkeretten kan ekstraterritoriell jurisdiksjon anerkjennes, og dette innebærer at ekstraterritorielle handlinger alltid vil medføre en viss grad av jurisdiksjon. Klagerne mente derfor at jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1 burde gjelde i proporsjonalt, slik at graden av jurisdiksjon stod i forhold til graden av forpliktelser etter EMK. I denne saken ville det i praksis bety at de innklagede statene var ansvarlige for den konsekvens og virkning bombingene av kringkastningsbygningen fikk. Men følgelig at de innklagede statene skulle gå klar av Konvensjonens ytterligere forpliktelser.

Klagerne fant grunnlag for dette i tidligere rettspraksis, der domstolen åpnet for muligheten for at en stat ikke fullt ut er ansvarlig for å sikre konvensjonsbeskyttede rettigheter i tilfeller

⁵¹ *Kypros mot Tyrkia*, 10. mai 2001, RJD 2001-IV

⁵² *ibid.* avsnitt 78

⁵³ *ibid.*

der staten mister kontroll over eget territorium grunnet militær okkupasjon, krig eller der en fremmed stat støtter opprettelsen av en separatiststat innenfor territoriet til staten.⁵⁴

Domstolen avviste dette, og mente at det ikke var grunnlag for en slik skreddersyng av Konvensjonen.⁵⁵

2.5 Rettspraksis etter *Bankovic*

2.5.1 Innledning

Det foreligger rettspraksis fra EMD som omhandler jurisdiksjonsbegrepet også etter *Bankovic*. Denne domstolspraksisen er preget av en moderering av de elementer og kriterier som kom ut av *Bankovic*. Domstolen uttaler at Tyrkia kunne blitt anerkjent å ha jurisdiksjon i *Issa med flere mot Tyrkia* fra 2004 (heretter *Issa*).⁵⁶ Omstendighetene i den saken fant sted i Irak, som klart faller utenfor det geopolitiske territoriet som avgrenses av Europarådets medlemsland. Domstolens uttalelser i *Bankovic* om Konvensjonens rettslige anvendelsesområde, kan tolkes slik at EMK kun gjelder innenfor Europa.

Det vil i det videre redegjøres for den rettspraksis som synes å moderere uttalelsene i *Bankovic*, for å undersøke hvilken vekt som kan legges på avgjørelsen.

2.5.2 En moderering av *Bankovic*

I *Ilascu med flere mot Moldova og Russland* fra 2004 (heretter *Ilascu*),⁵⁷ opprettholdt Domstolen at utgangspunktet for fastleggelsen av innholdet i uttrykket ”within jurisdiction” i artikkel 1, måtte være folkerettens forståelse av jurisdiksjon. Utøvelse av jurisdiksjon er

⁵⁴ *ibid.* avsnitt 76 til 80

⁵⁵ *Bankovic med flere mot Belgia med flere*, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 75

⁵⁶ *Issa med flere mot Tyrkia*, 16. november 2004

⁵⁷ *Ilascu med flere mot Moldova og Russland*, 8. juli 2004, RJD 2004-VII

en nødvendighet for å kunne bli holdt ansvarlig for handlinger eller unnlater som medfører en krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter.⁵⁸

I *Bankovic* ble det uttrykt, med utgangspunkt i folkeretten, at jurisdiksjon primært er territorielt av natur. Domstolen i *Ilascu* opprettholdt også dette, men la til at jurisdiksjon i folkeretten er antatt utført innenfor statens territorium, og at denne antagelsen kan begrenses i eksepsjonelle tilfeller, særlig der staten er forhindret i å utøve jurisdiksjon på eget territorium.⁵⁹

Domstolen la også til at selv om det territorielle prinsippet kom frem i *Bankovic*, har Domstolen også anerkjent at jurisdiksjon i artikkel 1 ikke er begrenset av en stats nasjonale territorium.⁶⁰

Domstolen definerer også kontrolltesten ytterligere i *Ilascu*.⁶¹ Ansvar for en stat kan bli pådratt dersom staten utøver ”effective control” over et område, og der staten har ”effective overall control” er det ikke nødvendig å undersøke om staten selv har krenket konvensjonsbeskyttede rettigheter. I slike tilfeller vil staten også være ansvarlig for krenkelser utført av en lokal administrasjon som handler på egne vegne. En stat vil også være ansvarlig dersom en agent handler *ultra vires*, det vil si forbi sin myndighet, eller motsatt av instruks. Dette sammenfaller med tidligere rettspraksis som uttrykker at dersom en stats agenter har den faktiske kontrollen over individer, vil staten kunne bli pådratt ansvar. Men det kunne etter tidligere praksis hevdes at en kontraherende stat ikke ble pådratt ansvar, dersom statens representant handlet på egne vegne. *Ilascu* presiserte derfor kontroll over individer ytterligere.

Det blir også lagt til grunn at dersom en stat som har jurisdiksjon ser gjennom fingrene, eller velger å ikke forhindre at private individer krenker andre individers rettigheter der

⁵⁸ ibid. avsnitt 311

⁵⁹ ibid. avsnitt 312

⁶⁰ ibid. avsnitt 314

⁶¹ ibid. avsnitt 314 til 319

staten har jurisdiksjon, vil dette medføre ansvar etter EMK. I henhold til artikkel 1 som uttaler at de kontraherende stater til EMK skal sikre de rettigheter som følger av konvensjonen, blir dette en selvsagt konsekvens av å bli anerkjent å ha jurisdiksjon.

Domstolen går derfor i *Ilascu* tilbake til den forståelse som ble lagt til grunn i rettspraksis før *Bankovic*. Domstolen holder fast på at virkningsprinsippet som bakgrunn for anerkjennelse av jurisdiksjon ekstraterritorielt, vil være i ekstraordinære tilfeller. Dette sammenfaller med den forståelse som er lagt til grunn i *Bankovic*, men *Ilascu* omhandler ikke direkte en handling som har gitt effekt i form av en krenkelse av konvensjonsbeskyttede rettigheter. Det gis derfor ikke en ytterligere spesifisering av hvilke kriterier som må ligge til grunn for at jurisdiksjon kan anerkjennes på bakgrunn av virkningsprinsippet.

Domstolen i *Ilascu* uttaler videre at dersom en stat er forhindret i å sikre rettigheter som følger av EMK, eksempelvis på grunn av opprettelsen av et separatistregime, vil dette ikke medføre at forpliktelsene etter EMK faller bort.⁶² Men i slike situasjoner vil innholdet i jurisdiksjonsbegrepet bli redusert. Domstolen åpner her for en gradering av forpliktelsene etter EMK. Det opprettholdes likevel at de positive forpliktelser etter EMK, som innebærer den aktive plikt kontraherende stater har til å sikre konvensjonsbeskyttede rettigheter, vil bestå, og at den kontraherende stat til EMK må ta de nødvendige grep for å sikre individer innenfor sitt territorium de rettigheter som følger av EMK.

Kontrolltesten ble også anvendt i *Issa*.⁶³ Domstolen opprettholdt de tidligere fastslåtte prinsipper som grunnlag for jurisdiksjon på bakgrunn av ”effective control”. Domstolen uttalte også:

”a State may also be held accountable for violation of the Convention rights and freedoms of persons who are in the territory of another State but who are found to be under the

⁶² *ibid.* avsnitt 333

⁶³ *Issa* med flere mot Tyrkia med flere, 16. november 2004

former State's authority and control through its agents operating – whether lawfully or unlawfully - in the latter State”⁶⁴

Det innebærer at kontroll over personer blir ytterligere opprettholdt fra Domstolen. Statlige representanter må her forstås å ha det samme innhold som tidligere, det vil si at det omfatter alle som handler på vegne av en kontraherende stat.

I forbindelse med ansvar som følger av kontroll over personer uttalte EMD:

“Accountability in such situations stems from the fact that Article I of the Convention cannot be interpreted so as to allow a State party to perpetrate violations of the Convention on the territory of another State, which it could not perpetrate on its own territory.”⁶⁵

Domstolen uttrykker her et moment, som er viktig i forbindelse med den faktiske kontrollen kontraherende stater kan ha over personer. En stat kan ikke krenke rettigheter som følger av konvensjonen overfor personer innenfor sin faktiske kontroll, uavhengig om denne kontrollen er innenfor eller utenfor sitt eget territorium.

Domstolen uttalte derfor videre at:

“The Court does not exclude the possibility that, as a consequence of this military action, the respondent State could be considered to have exercised, temporarily, effective overall control of a particular portion of the territory of northern Iraq.”⁶⁶

For å kunne få anerkjent jurisdiksjon er det med bakgrunn i Domstolens uttalelser tilstrekkelig at den innklagede stat, i denne saken Tyrkia, hadde midlertidig ”effective overall control” i deler av et territorium. I tidligere rettspraksis var kontrolltesten typisk forbundet med en militær okkupasjon, eller kontroll over personer gjennom en

⁶⁴ ibid. avsnitt 71

⁶⁵ ibid.

⁶⁶ ibid. avsnitt 74

kontraherende stats agenter. Domstolens uttalelser i *Issa* viser derimot, at også en mer midlertidig utplassering av soldater kan medføre effektiv kontroll over et område.

Kontroll over personer har blitt ytterligere tolket i rettspraksis etter *Bankovic*. I *Öcalan mot Tyrkia* fra 2005⁶⁷ uttalte Domstolen at:

*”the applicant was under effective Turkish authority and was therefore brought within the ”jurisdiction” of that state for the purposes of Article 1 of the Convention ”*⁶⁸

Domstolen har derfor gjentatt at kontroll over personer vil medføre anerkjennelse av jurisdiksjon.

2.6 Er folkerettens jurisdiksjonsbegrep sammenfallende med EMDs jurisdiksjonsbegrep?

Som nevnt overfor, er folkerettens jurisdiksjonsbegrep sammensatt og fleksibelt. Men i utgangspunktet er det primært territorielt betinget, og det reflekterer statenes suverenitet.⁶⁹ Men dette utelukker ikke en ekstraterritoriell anerkjennelse av jurisdiksjon.

Den rettspraksis som EMD kom med før *Bankovic*, synes å legge mindre vekt på det territorielle jurisdiksjonsbegrepet. *Bankovic* derimot, legger til grunn at utgangspunktet for jurisdiksjonsbegrepet er territorielt. Og videre at de øvrige mulighetene for anerkjennelse av jurisdiksjon, er subsidiær i forhold til den territorielle jurisdiksjonen. Etterfølgende rettspraksis har til en viss grad moderert det territorielle jurisdiksjonsbegrep som ble lagt til grunn i *Bankovic*.

⁶⁷ *Öcalan mot Tyrkia*, 12. mai 2005, RJD 2005-IV

⁶⁸ *ibid.* avsnitt 91

⁶⁹ *Shaw* 2003 side 572

Etter min mening, er derfor jurisdiksjonsbegrepet i folkeretten til en viss grad sammenfallende med det jurisdiksjonsbegrep som legges til grunn av EMD. Jurisdiksjon kan defineres som den mulighet en stat har til å påvirke personer, og eiendom og omstendigheter.⁷⁰ EMD benytter kontrolltesten og virkningsprinsippet i sin rettspraksis som omhandler ekstraterritorielle elementer, og dette er sammenfallende med folkerettens ulike bakgrunner for anerkjennelse av jurisdiksjon. Likevel kan det hevdes, at det ikke kan tas utgangspunkt i et jurisdiksjonsbegrep som reflekterer staters suverenitet, i en flersidig menneskerettslig traktat. Hensikten med EMK er å gi individer i de kontraherende stater et minimum av rettigheter, og Konvensjonen begrenser derfor Statenes suverenitet til en viss grad.

3 Kritikk av *Bankovic*

3.1 Innledning

Det er til nå gjort rede for EMDs utvikling av kontrolltesten. Denne rettspraksisen viser at *Bankovic* uttrykker elementer som synes å bryte med den øvrige rettspraksisen. Det skal i det videre derfor foretas en kritikk av *Bankovic*. I denne avhandlingen søkes det å finne svar på om EMK kan anvendes ekstraterritorielt. Men det skal også tas stilling til om EMK kun kan anvendes ekstraterritorielt innenfor det geopolitiske Europa. Ettersom *Bankovic* uttrykker elementer og vilkår som umiddelbart synes å begrense denne mulighet, er det viktig å undersøke om elementene har bakgrunn i rettspraksis før avgjørelsen, om de er opprettholdt i senere rettspraksis, samt om Domstolen har foretatt noen kritikkverdige tolkninger i avgjørelsen.

⁷⁰ Shaw 2003 side 572

Jurisdiksjonsbegrepet som ble lagt til grunn i *Bankovic* er i utgangspunktet territorielt av natur. Avgjørelsen uttrykker også at andre former for jurisdiksjon er ekstraordinær og krever spesiell rettferdiggjørelse i de faktiske omstendigheter fra sak til sak.⁷¹

På bakgrunn av rettspraksis både før og etter avgjørelsen, men også på grunn av de tolkingsprinsipper som Domstolen legger til grunn, kan avgjørelsen kritiseres. De ulike elementer som til en viss grad utelukker ekstraterritoriell anvendelse av EMK, vil derfor i det følgende bli undersøkt.

3.2 Jurisdiksjonsbegrepet i *Bankovic*

Som nevnt overfor legger EMD konsekvent til grunn de regler om tolking av traktater som kommer av Wienkonvensjonens artikkel 31-33, og her er utgangspunktet at det skal legges vekt på den vanlige språklige forståelse i tolkingen av begreper i traktater.

Ettersom det ikke eksisterer en definisjon av begrepet jurisdiksjon i noen folkerettslig traktat, må det søkes svar andre steder.⁷²

EMD la til grunn i *Bankovic* at forståelsen av jurisdiksjon i internasjonal folkerett er primært territorielt. EMD tar derfor utgangspunkt i juridisk teori, som uttrykker at jurisdiksjonsbegrepet er territorielt av natur, og som reflekterer staters suverenitet. Det naturlige spørsmålet blir om dette er et godt utgangspunkt for en menneskerettighetskonvensjon som EMK. Det er blitt hevdet at EMD la for mye vekt på den ordinære forståelsen av jurisdiksjonsbegrepet som kommer ut av folkeretten, og for lite på konvensjonens hensikt og formål.⁷³

Jurisdiksjon i folkeretten kan deles i tre ulike kategorier. Lovgivningsjurisdiksjon, tvangsjurisdiksjon og domstolsjurisdiksjon, og i folkeretten, med bakgrunn i prinsippet om

⁷¹ *Bankovic* med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 61

⁷² Gondek 2005 side 364

⁷³ *ibid.* side 285

”non-intervention”, har en stat ikke mulighet til å utøve jurisdiksjon på en annen stats territorium, dersom det ikke foreligger traktat eller avtale om dette.

Lovgivningsjurisdiksjon er den mulighet en stat har til å gi lover, som skal gjelde for egne statsborgere på og utenfor statens territorium og personer som oppholder seg på statens territorium. Lovgivningsjurisdiksjon har derfor innslag av ekstraterritorielle elementer, ettersom en i visse tilfeller må statsborger som oppholder seg utenlands, også følge sitt hjemlands lover. Men slik jurisdiksjon er subsidiær i forhold til det landets lover der personen oppholder seg. Eksempelvis, er noe tillatt i Norge, men ikke i Sverige, vil dette medføre at en norsk statsborger må forholde seg til de lover som gjelder i Sverige. Norge kan derimot ha domsjurisdiksjon over kriminelle handlinger foretatt utenfor Norges landegrenser, men også slik jurisdiksjonen er subsidiær i forhold til den domsjurisdiksjon som innehas av den stat der handlingen ble foretatt.

Tvangsjurisdiksjon er også territorielt betinget. Den er også eksklusiv i den forstand at stater ikke kan håndheve sin lovgivning på andre staters territorium.⁷⁴ Myndighet kan derfor bare utføres rettmessig på en annen stats territorium dersom det foreligger en avtale eller en traktat.

Domsjurisdiksjon kan ha ekstraterritorielle elementer. Men også denne formen for jurisdiksjon er subsidiær i forhold til den jurisdiksjon som følger av territorielle omstendigheter. EMK er en folkerettslig traktat som i kraft av å være en konvensjon som skal beskytte menneskerettigheter, har mulighet til å sette en begrensning i den eksklusive kraft de kontraherende stater har til å påvirke individer, eiendom og omstendigheter innenfor sitt eget territorium. Det kan derfor hevdes at å legge vekt på den forståelse som legges til grunn i folkeretten, der jurisdiksjon nettopp reflekterer staters suverenitet, ikke passer overens med EMK hensikt og formål. Det er derfor grunn til å undersøke om en i utgangspunktet territoriell forståelse stemmer overens med Konvensjonens hensikt og formål.

⁷⁴ Ruud 2004 side 123

3.2.1 EMKs hensikt og formål

EMK ble utformet som en reaksjon på de alvorlige menneskerettighetsbrudd som fant sted i Europa under den andre verdenskrig. Under den andre verdenskrig var verden vitne til at en folkevalgt regjering i Tyskland krenket både egne statsborgere og individer utenfor sitt eget territorium. Disse krenkelser var ikke begrenset til en stats territorium, men fant sted praktisk talt over hele Europa. EMKs hensikt kan derfor trekke i retning av at EMK ikke kan begrenses til å gjelde kun innenfor de kontraherende staters territorium. Som *Loucaides* uttaler i sin artikkel:

*”I believe that the logical conclusion is that the Convention intended to impose a code of conduct to the High Contracting Parties in respect of all their activities within or outside their territories in order to prevent repetition of the widespread violations such as those caused by the Nazi regime in and outside Germany”*⁷⁵

Det uttrykkes her at EMKs hensikt og formål er å pålegge en viss måte å handle på, uavhengig av om det utøves myndighet innenfor eller utenfor den kontraherende stats territorium.

I forbindelse med den grunnleggende territorielle forståelsen av jurisdiksjon som blir lagt til grunn i *Bankovic*, må det også trekkes inn at de krenkelsene under den andre verdenskrig, var et resultat av en militær okkupasjon fra Tysklands side. Om en sammenholder dette med den rettspraksis som foreligger både før og etter *Bankovic*, vil en kontraherende stat ha jurisdiksjon dersom det foreligger effektiv og faktisk kontroll over områder utenfor statens territorium. Militær okkupasjon og faktisk kontroll over et område er derfor et prinsipp som *Bankovic* ikke begrenser.

⁷⁵ Loucaides 2006 side 394

Likevel er EMKs hensikt og formål å hindre krenkelser på grunnleggende menneskerettigheter. Dette trekker i retning av å kreve at de kontraherende stater til EMK blir pådratt ansvar ved krenkelser av rettigheter fastslått i EMK, uavhengig av territorium.

3.2.2 Kontrolltesten og virkningsprinsippet i *Bankovic*

De faktiske omstendigheter i *Bankovic*, som var en bombing av kringkastningsbygningen i Beograd, var ikke tilstrekkelig i følge Domstolen for å kunne bli anerkjent jurisdiksjon etter kontrolltesten. I rettspraksis før *Bankovic*, som i hovedsak kommer av Tyrkias okkupasjon av Kypros, ble kontrolltesten utviklet av EMD. Og de omstendigheter som forelå Domstolen i disse tilfeller, var åpenbart av en spesiell karakter, tatt i betraktning det antall tyrkiske soldater som var utplassert på et relativt lite område. I *Bankovic* saken kan det derfor ikke være grunnlag for å bygge på ”effective control” over område for å anerkjenne jurisdiksjon, fordi det ikke var tale om noen ”effectiv control” over territorium.

Domstolen har i rettspraksis før og etter *Bankovic* kommet til at jurisdiksjon kan anerkjennes på bakgrunn av faktisk kontroll og myndighet over individer.⁷⁶ Det ble uttalt fra Domstolen, i forbindelse med anerkjennelse på bakgrunn av faktisk kontroll og myndighet over personer, at EMK artikkel 1 ikke kunne tolkes slik at det er en forskjell på om handlingene er utført på eget territorium eller ikke.⁷⁷ En kontraherende stat til EMK har ikke mulighet til å gjennomføre handlinger som ville krenke konvensjonsbeskyttede rettigheter på en annen stats territorium, dersom handlingen også ville medført en krenkelse på eget territorium.⁷⁸

I *Bankovic* kan det ikke sies at denne formen for jurisdiksjon kan bli anerkjent i de omstendigheter som forelå. Ettersom denne formen for jurisdiksjon krever at en

⁷⁶ for eksempel Issa med flere mot Tyrkia, 16. november 2004

⁷⁷ Issa med flere mot Tyrkia, 16. november 2004 avsnitt 71

⁷⁸ *ibid.*

kontraherende stat til EMK har den faktiske kontrollen over individer, vil det være klart at de innklagede stater i *Bankovic* ikke hadde denne faktiske kontrollen.

Klagerne i saken anførte at de innklagede stater hadde kontroll over luftrommet over den tidligere republikken Jugoslavia. Domstolen kom som nevnt til at dette ikke ga grunnlag for jurisdiksjon etter kontrolltesten. Dette virker åpenbart. De innklagede statene hadde ikke hatt mulighet til å sikre konvensjonsbeskyttede rettigheter på bakkenivå, ved å ha kontroll over luftrommet.

Men domstolen har ved noen anledninger også bygget på virkningsprinsippet som grunnlag for jurisdiksjon.⁷⁹ I *Bankovic* er det helt klart at de innklagedes handlinger medførte at 16 personer omkom og ytterligere 16 ble skadd. I forbindelse med virkningsprinsippet uttalte domstolen at:

*”In keeping with the essentially territorial notion of jurisdiction, the Court has accepted only in exceptional cases that acts of the Contracting States performed, or producing effects, outside their territories can constitute an exercise of jurisdiction by them within the meaning of Article 1 of the Convention”*⁸⁰

Domstolen viste til at virkningsprinsippet tidligere hadde vært nevnt som en anerkjennelse av jurisdiksjon. Men uttalte i denne forbindelse at i *Drozdz og Janousek mot Frankrike og Spania* fra 1992,⁸¹ kunne de faktiske omstendigheter ikke kvalifisere som anerkjennelse av jurisdiksjon. Dette fremstår som merkelig. *Drozdz og Janousek mot Frankrike og Spania* omhandlet franske og spanske dommere, som satt som dommere i Andorra. Det kunne ikke sies at dommerne handlet på de innklagede myndigheters vegne. Motsatt fører dette til at dersom de franske og spanske dommerne hadde handlet på vegne av de innklagede myndigheter, hadde jurisdiksjon blitt anerkjent å ligge hos de innklagede stater. At de

⁷⁹ for eksempel *Drozdz og Janousek mot Frankrike og Spania*, 26. juni 1992, A 240

⁸⁰ *Bankovic med flere mot Belgia med flere*, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 67

⁸¹ *Drozdz og Janousek mot Frankrike og Spania*, 26. juni 1992, A 240

faktiske omstendighetene i saken ikke medførte at jurisdiksjon ble anerkjent, bør ikke stå i veien for det prinsippet som kan utledes av saken.

3.2.3 EMKs forarbeider

Domstolen trekker frem EMKs forarbeider, *travaux préparatoires*, som ytterligere bekreftelse på at den ordinære forståelsen av jurisdiksjonsbegrepet i utgangspunktet er territorielt betinget. Som nevnt overfor ble frasen ”all persons residing within the territory” byttet ut med frasen ”within their jurisdiction” under arbeidet med artikkel 1. Domstolen synes å mene at dette bekrefter den territorielle forståelsen av begrepet jurisdiksjon. Domstolen begrunner dette med at den første frasen, og ordet ”residing”, ville bety at det kreves lovlig opphold i en kontraherende stat for å bli beskyttet av EMK. Utskiftningen medfører derfor etter domstolens mening at alle personer som oppholder seg på en kontraherende stats territorium, lovlig eller ulovlig, er beskyttet av EMK.⁸²

Domstolen uttrykte videre at dersom artikkel 1 skulle kunne strekkes like langt som klagerne anførte, kunne man valgt tilsvarende tekst som i de fire Genevkonvensjonenes artikkel 1. Den har følgende tekst i den autentiske engelske versjonen:

*”The High Contracting Parties undertake to respect and to ensure respect for the present Convention in all circumstances”*⁸³

Dette argumentet kan snus, og det kan hevdes at dersom en territoriell forståelse skulle legges til grunn, kunne man valgt en frase som ikke var like åpen for tolking.⁸⁴ Begrepet jurisdiksjon gir rom for tolking. Det kan også hevdes at argumentet krever at en snever og

⁸² *ibid.* avsnitt 63

⁸³ De fire Genevkonvensjonene av 1949 artikkel 1

⁸⁴ Loucaides 2006 side 397

territoriell forståelse av jurisdiksjon legges til grunn i utgangspunktet, noe som EMD ikke har gjort i de tidligere tilfeller.⁸⁵

3.3 Øvrig kritikk av *Bankovic*

Som nevnt overfor har flere kritisert *Bankovic* for å bryte med øvrig rettspraksis. Kritikken har dreid seg om juridiske forhold, men det har også kommet kritikk av en mer politisk natur. For eksempel siterer *Loucaides* i sin artikkel det som ble sagt av EMDs president ved åpningen av det juridiske året 2002:

*"it must therefore be possible for democratic States governed by the Rule of Law to protect themselves effectively against terrorism; human rights law must be able to accommodate this need. The European Convention should not be applied in such a way as to prevent States from taking reasonable and proportionate actions to defend democracy and the Rule of Law... We do have to realize that the Convention was never intended to cure all the planet's ills and indeed cannot effectively do so."*⁸⁶

Loucaides uttaler også i sin artikkel at Professor Jean-Francois Flauss mener Domstolen hadde en stor arbeidsmengde på tidspunktet da avgjørelsen i *Bankovic* ble truffet, og at Domstolen ikke ville involvere seg i fjerne konflikter som er politisk sensitive.⁸⁷

Det er i denne avhandlingen ikke mulig å undersøke de ulike politiske faktorene som har spilt inn i *Bankovic*. Men uttalelsene overfor kan likevel trekke i en viss retning, og dette kan sammenholdes med at etterfølgende rettspraksis ikke i like stor grad har opprettholdt de kategoriske uttalelser som kom i *Bankovic*. Det er likevel slik at Domstolen flere ganger har uttrykt at det er de faktiske omstendigheter fra sak til sak som er avgjørende for utfallet.

⁸⁵ Loucaides 2006 side 397

⁸⁶ ibid. side 393

⁸⁷ ibid. side 392

4 EMKs "espace juridique" – en geografisk avgrensning av rettslig anvendelsesområde?

4.1 Innledning

Som nevnt overfor opererer ikke EMK uavhengig av tilknytning til konvensjonens kontraherende parter. Det er nødvendig at en handling som medfører en krenkelse, eller at konvensjonsstridig passivitet, faller inn under de kontraherende staters jurisdiksjon i artikkel 1. Domstolen uttrykte i *Bankovic*, at EMK har et rettslig anvendelsesområde. Dette anvendelsesområdet virker umiddelbart å sammenfalle med det geografiske avgrensede området som utgjøres av de 46 medlemsland i Europarådet, som er parter til EMK. Spørsmålet i inneværende avsnitt blir om dette medfører at ekstraterritoriell anvendelse av EMK, er begrenset til å gjelde i det geopolitiske Europa, eller om EMKs "espace juridique" må rekke lenger enn dette.

Domstolen har i etterfølgende praksis gått bort fra det som ble lagt til grunn i *Bankovic*. Det kan derfor sies at det ikke lenger er grunnlag for å hevde at EMK er geografisk begrenset til kun å gjelde innenfor de kontraherende staters samlede territorium. Dette synes å stemme overens med den hensikt og det formål som ligger til grunn for Konvensjonen. Dersom en skulle ta Domstolens argumentasjon i *Bankovic* på ordet, ville konsekvensen blitt at ekstraterritorielle krenkelser på EMK ville medføre ansvar bare dersom hendelsen hadde funnet sted innenfor de kontraherende staters samlede territorium, altså det geopolitiske Europa. Domstolens uttalelser i *Bankovic* må derfor sees på som et resultat av de faktiske omstendigheter i saken. En kan også lese avgjørelsen slik at den opprettholder tidligere rettpraksis. Serbia, som ikke var part til EMK på det aktuelle tidspunktet, fikk anerkjent jurisdiksjon. På bakgrunn av dette faller omstendighetene utenfor EMKs rettslige anvendelsesområde.

4.2 Utgangspunktet for ideen om et geografisk avgrenset "espace juridique"

Utgangspunktet for argumentet om at EMK ikke kan anvendes utenfor Europa kommer fra EMD uttalelser i *Bankovic*. Som nevnt overfor var omstendighetene slik at de innklagede statene bombet kringkastningsbygningen i Beograd, som medførte at flere personer omkom, og flere ble skadet. Domstolen kom til at bombingene ikke representerte et utslag av ”effective control”, som Domstolen tidligere hadde bygget på ved anerkjennelsen av jurisdiksjon. Dette innebar at de innklagede statene ikke kunne sies å ha effektiv kontroll over verken område eller personer. Klagerne anførte at dersom de innklagede statene ikke ble anerkjent å ha jurisdiksjon, ville dette medføre et vakuum i det omtalte området.

Domstolen var i *Kypros mot Tyrkia* fra 2001⁸⁸ opptatt av at det ikke skulle bli skapt et vakuum på den nordlige delen av Kypros. Som domstolen uttalte:

*“Having regard to the applicant Government's continuing inability to exercise their Convention obligations in northern Cyprus, any other finding would result in a regrettable vacuum in the system of human-rights protection in the territory in question by removing from individuals there the benefit of the Convention's fundamental safeguards and their right to call a High Contracting Party to account for violation of their rights in proceedings before the Court.”*⁸⁹

I *Kypros mot Tyrkia* fra 2001, var ikke Kypros i stand til å sikre de rettigheter som følger av Konvensjonen. Domstolen kom til at det i *Bankovic* var tale om ulike omstendigheter, og at på Kypros hadde individene en berettiget forventning om beskyttelse fra EMK. Dette hadde ikke individene som oppholdt seg i Beograd, ettersom Serbia ikke var part til EMK. Domstolen uttaler etter dette:

“the Convention is a multi-lateral treaty operating, subject to Article 56 of the Convention, in an essentially regional context and notably in the legal space (espace juridique) of the Contracting Parties. The FRY clearly does not fall within this legal space. The Convention

⁸⁸ *Kypros mot Tyrkia*, 10. mai 2001, RJD 2001-IV

⁸⁹ *ibid.* avsnitt 78

was not designed to be applied throughout the world, even in respect of the conduct of the Contracting States”⁹⁰

Domstolen uttrykker at EMK er en flersidig traktat, som opererer i en regional sammenheng og særlig i det rettslige anvendelsesområdet til de kontraherende stater. At EMK er en folkerettslig traktat som er grunnleggende regional av natur er åpenbar. Konvensjonen binder bare stater i Europa, og fremstår for disse statene som et konstitusjonelt instrument for disse statene.⁹¹ Men domstolen benytter ordet ”notably” i utdraget overfor, og dette trekker i retning av at hovedfokuset skal ligge i de kontraherende staters eget territorium. Dette virker logisk, fordi de kontraherende stater til EMK må først og fremst sikre konvensjonsbeskyttede rettigheter innenfor sitt nasjonale territorium. Dette utelukker likevel ikke at ansvar kan bli pådratt også utenfor en kontraherende stats territorium ved handlinger som medfører en krenkelse på EMK.

I utdraget overfor uttalte Domstolen at EMK ikke var konstruert for å bli anvendt i hele verden, selv ikke i forbindelse med de kontraherende staters handlinger.⁹² Det kan synes som om dette setter en geografisk begrensning på EMK. I *Bankovic* kom disse uttalelsene etter at domstolen hadde kommet til at de innklagede stater ikke kunne anerkjennes jurisdiksjon på bakgrunn av kontrolltesten. Domstolen mente at det ikke kunne sies at bombingene av kringkastningsbygningen i Beograd medførte utslag av kontroll over personer, og heller ikke kontroll over området. De uttalelsene som Domstolen kom med i forbindelse med konvensjonens rettslige anvendelsesområde, fikk derfor ikke konsekvens for utfallet, og kan ses på *obiter dictum*. At Domstolen likevel velger at ta det med, kan være utslag av et prinsipp, eller bare som ytterligere bekreftelse på avgjørelsen.

Det er klart at de individer som oppholder seg i en stat som ikke er part til EMK, ikke vil ha en berettiget forventning om at de konvensjonsbestemte rettigheter som følger av EMK

⁹⁰ Bankovic med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 80

⁹¹ Loucaides 2006 side 398

⁹² Bankovic med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 80

skal gjelde også for dem. EMD legger til grunn at den vanlige språklige forståelsen skal legges til grunn. Det er derfor grunn til å undersøke ordlyden i artikkel 1.

4.3 Ordlyden i artikkel 1

Utgangspunktet for tolking av traktater er den vanlige språklige forståelsen av de ord og uttrykk som traktaten anvender.⁹³ Jurisdiksjon er et sammensatt begrep i folkeretten, og EMD har ved flere anledninger vist at jurisdiksjon ikke er begrenset til en kontraherende stats nasjonale territorium⁹⁴. EMD la til grunn i rettspraksis før *Bankovic* at jurisdiksjon ikke kan være sammenfallende med de kontraherende staters nasjonale territorium. Selv om EMD i *Bankovic* kom til at den vanlige forståelsen av jurisdiksjon måtte være primært territoriell, utelukker likevel ikke Domstolen for at ekstraterritoriell anvendelse av EMK kan oppstå i eksepsjonelle tilfeller som avhenger av omstendighetene i hver enkelt sak.

Artikkel 1 setter likevel en begrensning for anvendelsen av EMK, men som *Gondek* uttaler:

*“The provision of Article 1 ECHR, however, not only imposes a limit on the applicability of the Convention but also has an inclusive dimension - its aim is to determine in a fair way which persons are entitled to the Convention’s guarantees, in accordance with the object and purpose of the whole treaty, which is the protection of human rights and fundamental freedoms of human beings.”*⁹⁵

Dette er et viktig poeng. Artikkel 1 skal i tillegg til å sette en begrensning for anvendelsen av EMK, på en rettferdig måte, bestemme hvilke personer som kan kreve rettigheter etter EMK.

⁹³ Wienkonvensjonen artikkel 31

⁹⁴ for eksempel *Loizidou mot Tyrkia*, 23. mars 1995, A 310 avsnitt 62

⁹⁵ *Gondek* 2005 side 362

Konvensjonens formål og hensikt er å beskytte menneskerettigheter, og de grunnleggende friheter for mennesker. At artikkel 1 setter en geografisk begrensning i forhold til EMKs rettslige anvendelsesområde, kan ikke forstås ut fra en vanlig språklig forståelse av jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1. Det må derfor undersøkes om det ut fra EMKs hensikt og formål kan forstås at EMK ikke kan anvendes utenfor Europa.

4.4 EMKs hensikt og formål

EMK var som nevnt et resultat av de hendelser som fant sted under den andre verdenskrig. Og som *Gondek* uttalte i sin artikkel, er EMKs hensikt og formål og sikre menneskerettigheter og grunnleggende friheter. At muligheten er tilstede for at EMK kan anvendes ekstraterritorielt, er slått fast av EMD. Og at verdensbildet er forandret siden Konvensjonen ble utferdiget, er det liten tvil om. Militære operasjoner i dag finner normalt sted utenfor Europa, og omstendigheter som fører til anerkjennelse av jurisdiksjon på bakgrunn av kontrolltesten vil i stor grad finne sted utenfor Europa. At ikke de kontraherende stater skal kunne bli ansvarlige for handlinger som medfører krenkelser utenfor de kontraherende staters samlede territorium, kan derfor ikke sies å være i overensstemmelse med konvensjonens hensikt og formål.

4.5 Rettspraksis som synes å bryte med det geografiske begrensede rettslige anvendelsesområdet

Kontrolltesten ble utviklet i rettspraksis som stammet i stor grad fra Tyrkias okkupasjon av Kypros, der denne problemstillingen om EMKs "espace juridique" ikke kom opp, da Kypros var en kontraherende stat til EMK.

Men det er også kommet rettspraksis fra EMK som omhandler at jurisdiksjon også kan anerkjennes utenfor Europa, eksempelvis i *Issa*, der Domstolen uttalte:

*”The Court does not exclude the possibility that, as a consequence of this military action, the respondent State could be considered to have exercised, temporarily, effective overall control of a particular portion of the territory of northern Iraq. Accordingly, if there is a sufficient factual basis for holding that, at the relevant time, the victims were within that specific area, it would follow logically that they were within the jurisdiction of Turkey (and not that of Iraq, which is not a Contracting State and clearly does not fall within the legal space (espace juridique) of the Contracting States”*⁹⁶

Dette bryter, etter min oppfatning, med Domstolens uttalelser i *Bankovic*. Dersom det hadde foreligget bevis på at Tyrkia hadde hatt effektiv kontroll over deler av et område i Irak, ville det etter EMDs syn følge logisk at de som oppholdt seg der også ville falle inn under Tyrkias jurisdiksjon. EMD legger også vekt på at Irak faller utenfor EMKs ”espace juridique”. Det kan derfor virke som om Domstolen la til grunn, at dersom en kontraherende stat til EMK utøver jurisdiksjon på bakgrunn av kontrolltesten, vil dette medføre at omstendighetene faller inn under EMKs ”espace juridique”. Men det er klart at Domstolen fortsatt la til grunn at ekstraterritoriell anvendelse av EMK skal avgjøres fra sak til sak, og i eksepsjonelle tilfeller.

Et annet eksempel på rettspraksis som faller utenfor ”espace juridique” lagt til grunn i *Bankovic*, er avvisningsavgjørelsen *Saddam Hussein mot Albania med flere*.⁹⁷ Domstolen uttaler her at:

*“Even if he could have fallen within a State’s jurisdiction because of his detention by it, he has not shown that any one of the respondent States had any responsibility for, or any involvement or role in, his arrest and subsequent detention.”*⁹⁸

Selv om det bevismessig ikke kunne godtgjøres at klageren falt innenfor de innklagedes statenes jurisdiksjon, åpner Domstolen her for at dette kunne ha vært tilfellet. Det var i

⁹⁶ Issa med flere mot Tyrkia, 16. november 2004 avsnitt 74

⁹⁷ Saddam Hussein mot Albania med flere, avgjørelse 14. mars 2006

⁹⁸ *ibid.*

denne saken snakk om den anholdelse, og den etterfølgende behandling klageren var utsatt for.

Klageren var Saddam Hussein, og omstendighetene fant sted i Irak. Dette faller det rettslige anvendelsesområdet lagt til grunn i *Bankovic*. Dermed åpner domstolen for at det tilstrekkelig at personer befinner seg under en kontraherende stats faktiske kontroll og myndighet. Dette stemmer overens med rettspraksis før *Bankovic*, som uttrykker at de kontraherende stater kan bli ansvarlige for handlinger utført av statens agenter, særlig om de handler på vegne av staten, men også om agentene handler forbi eller imot ordre gitt av staten.

En avgjørelse som også omhandler faktisk kontroll over personer utenfor Europa er *Öcalan mot Tyrkia* fra 2005.⁹⁹ Klageren, som var lederen av PKK, klagde inn Tyrkia for krenkelser på EMK. Klageren var under Kenyas myndighet, og ble overlevert til tyrkiske myndigheter på den internasjonale flyplass i Nairobi.

*”the applicant was effectively under Turkish authority and therefore within the “jurisdiction” of that State for the purposes of Article 1 of the Convention, even though in this instance Turkey exercised its authority outside its territory.”*¹⁰⁰

Disse hendelsene fant sted klart utenfor det *Bankovic* legger til grunn som EMKs ”espace juridique”.

Klageren ble anholdt inne i et fly registrert i Tyrkia, på den internasjonale flyplassen i Nairobi. Domstolen uttaler likevel at grunnlaget for anerkjennelse av jurisdiksjon var den faktiske kontrollen tyrkiske myndigheter hadde over klageren. Det vil derfor ikke ha noe å si at hendelsene fant sted i en transittsone. Det viktige er at det gitte området i saken faller utenfor det rettslige anvendelsesområde som ble lagt til grunn i *Bankovic*.

⁹⁹ *Öcalan mot Tyrkia*, 12. mai 2005, RJD 2005-IV

¹⁰⁰ *ibid.* avsnitt 91

5 Gradering av forpliktelsene proporsjonalt med graden av jurisdiksjon

5.1 Innledning

Det er til vist overfor at det ikke kan utelukkes at EMK kan ha ekstraterritoriell anvendelse i noen tilfeller. Det er også vist at det ikke kan utelukkes at ansvar for de kontraherende stater kan bli pådratt også utenfor det geopolitiske Europa. Det vil i det følgende bli drøftet hvilken rekkevidde som kan tillegges forpliktelsene etter EMK. Domstolen uttalte i *Bankovic*, at jurisdiksjonsbegrepet ikke kunne skreddersys til å stemme overens med de faktiske omstendigheter ved enhver ekstraterritoriell handling.¹⁰¹

En gradering av forpliktelsene proporsjonalt med graden av jurisdiksjon innebærer anerkjennelse av jurisdiksjon på et lavere kontrollnivå enn det EMD til nå har lagt til grunn ved bruk av kontrolltesten. I rettspraksis fra EMD er det lagt til grunn at dersom en kontraherende stat bli ansett for å ha jurisdiksjon, blir denne staten ansvarlig for å sikre rettigheter etter hele konvensjonen.¹⁰² En gradering av forpliktelsene vil derfor si at dersom det foreligger et lavere nivå av kontroll, vil det ikke medføre forpliktelser etter hele Konvensjonen, men kun forpliktelser i forhold til den faktiske kontroll som blir utøvet. De innklagede statene i *Bankovic* hevdet at en slik gradering av jurisdiksjonsbegrepet, i praksis blir et utslag av virkningsprinsippet, og EMD var enig med de innklagede statene i forbindelse med dette.¹⁰³

Resultatet av at virkningsprinsippet kan benyttes som grunnlag for å anerkjenne jurisdiksjon, vil være at en kontraherende stat til EMK vil kunne bli pådratt ansvar etter EMK, for handlinger som medfører en virkning, i form av en krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter. Virkningsprinsippet gjelder også i utgangspunktet uavhengig av hvor denne virkningen finner sted.

¹⁰¹ *Bankovic* med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII avsnitt 75

¹⁰² *Kypros* mot Tyrkia, 10. mai 2001, RJD 2001-IV avsnitt 77

¹⁰³ *Bankovic* med flere mot Belgia, 12. desember 2001, RJD 2001-XII med flere avsnitt 75

Som det i det følgende vil bli vist, kan *Bankovic* ikke sies å stenge for en gradering av forpliktelsene proporsjonalt med graden av kontroll. Dette følger av den øvrige rettspraksis fra EMD. Det er grunnlag for å likestille virkningsprinsippet og tanken om en gradering av jurisdiksjonsbegrepet, og det kan derfor hevdes at utviklingen går mot en økt anerkjennelse av jurisdiksjon på bakgrunn av virkningsprinsippet.

5.2 Utgangspunktet – klagerne anførsler i *Bankovic*

Tanken om en gradering av forpliktelsene som følger av EMK ble uttrykt av klagerne i *Bankovic*. De mente at kontrolltesten, slik den ble uttrykt i *Loizidou* og *Loizidou 2*, gav grunnlag for en slik gradering. I *Loizidou* medførte jurisdiksjon på bakgrunn av kontrolltesten av den innklagede stat, Tyrkia, ble forpliktet etter hele Konvensjonen. Klagerne mente derfor at jurisdiksjon i artikkel 1 kunne bli anerkjent også på et lavere nivå av kontroll, og derfor anvendes på omstendighetene i *Bankovic*.

Klagerne mente at den kontrollen de innklagede statene hadde over luftområdet, i tillegg til bombingene av kringkastningsbygningen, representerte et utslag av ”effective control” som uttrykt i tidligere rettspraksis. De mente derfor at de innklagede statene måtte ha ansvaret for de personene som omkom og de som ble skadet som resultat av bombingene.

5.3 Ordlyden i artikkel 1

Utgangspunktet for tolking av traktater er den vanlige språklige forståelsen av ordlyden.¹⁰⁴ Og som nevnt legger Domstolen vekt på den vanlige språklige forståelsen av jurisdiksjonsbegrepet, og at det der er primært er territorielt betinget. Likevel åpnes det i

¹⁰⁴ Wienkonvensjonen artikkel 31

folkeretten for en anerkjennelse av jurisdiksjon på bakgrunn av virkningsprinsippet, og som Domstolen også har uttalt i *Drozd og Janousek mot Frankrike og Spania* fra 1992¹⁰⁵:

*“The term “jurisdiction” is not limited to the national territory of the High Contracting Parties; their responsibility can be involved because of acts of their authorities producing effects outside their own territory”*¹⁰⁶

Denne uttalelsen ble gjentatt i *Loizidou*.¹⁰⁷ En slik anerkjennelse av jurisdiksjon vil naturligvis kreve at den virkning som oppstår, vil være en krenkelse av konvensjonsbeskyttede rettigheter som følger av EMK. Samtidig med utviklingen av kontrolltesten, uttrykte EMD derfor at virkningsprinsippet kunne gi grunnlag for anerkjennelse av jurisdiksjon. Men umiddelbart virker det som om virkningsprinsippet er forlatt av EMD i *Bankovic*. Domstolen uttaler i forbindelse med klageres anførsler at:

*“The Court considers that the applicants’ submission is tantamount to arguing that anyone adversely affected by an act imputable to a Contracting State, wherever in the world that act may have been committed or its consequences felt, is thereby brought within the jurisdiction of that State for the purpose of Article 1 of the Convention. The Court is inclined to agree with the Governments’ submission that the text of Article 1 does not accommodate such an approach to “jurisdiction”*¹⁰⁸

Domstolen uttrykker at det ikke kan være sammenfallende med jurisdiksjonsbegrepet at en handling som medfører en virkning, i dette tilfellet en krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter, kan medføre ansvar etter EMK. Som nevnt er dette i kontrast til tidligere rettspraksis, og det kan heller ikke sies at det kan legges en slik streng forståelse av jurisdiksjonsbegrepet i folkeretten.

¹⁰⁵ *Drozd og Janousek mot Frankrike og Spania*, 26. juni 1992, A 240

¹⁰⁶ *ibid.* avsnitt 91

¹⁰⁷ *Loizidou mot Tyrkia*, 23. mars 1995, A 310 avsnitt 62

¹⁰⁸ *Bankovic med flere mot Belgia*, 12. desember 2001, RJD 2001-XII med flere avsnitt 75

Domstolen uttaler videre at:

*”the Court is of the view that the wording of Article 1 does not provide any support for the applicants’ suggestion that the positive obligation in Article 1 to secure ”the rights and freedoms defined in Section 1 of this Convention” can be divided and tailored in accordance with the particular circumstances of the extra territorial act in question...”*¹⁰⁹

Det er kritisert av flere at EMD i *Bankovic* la til grunn en for streng tolking av jurisdiksjon.¹¹⁰ Men det kan også hevdes at på bakgrunn av ordlyden i artikkel 1, kan jurisdiksjonsbegrepet ikke sies å åpne for en gradering av jurisdiksjonsbegrepet. Men det kan heller ikke legges til grunn at ordlyden stenger for en slik forståelse. Det er derfor naturlig å undersøke om Konvensjonens hensikt og formål kan åpne for en gradering av jurisdiksjonsbegrepet, og følgelig også gi grunnlag for om virkningsprinsippet kan benyttes som bakgrunn for anerkjennelse av jurisdiksjon. Konvensjonens hensikt og formål vil bli drøftet nedenfor. Det vil først tas stilling til om det må skilles mellom de positive og de negative forpliktelsene som følger av Konvensjonen.

5.4 Ordlyden i artikkel 1 – et skille mellom positive og negative forpliktelser?

Det kan også sies at det er et skille mellom de positive og negative forpliktelser som følger av Konvensjonen.

Artikkel 1 uttrykker som nevnt at de kontraherende stater skal sikre rettigheter og friheter til alle innenfor sin jurisdiksjon. Begrepet ”secure” i den autentiske engelske versjonen medfører tre elementer. De kontraherende statene skal respektere rettighetene, beskytte rettighetene, og realisere rettighetene.¹¹¹ Dette innebærer et skille mellom positive og

¹⁰⁹ *ibid.*

¹¹⁰ For eksempel Loucaides 2006 side 397

¹¹¹ Ingvild Dønnem Søyseth 2007 side 99

negative forpliktelser, og et skille mellom konvensjonsstridig passivitet og handling som medfører krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter.

Når det gjelder gradering av forpliktelser proporsjonalt med graden av jurisdiksjon, vil det kun være snakk om de negative forpliktelser, det vil si handling som medfører krenkelse på konvensjonsbestemte rettigheter. Ideen med en gradering, fra klagerens side i *Bankovic*, er muligheten for å pådra ansvar ved handlinger, der staten ikke utøver en slik kontroll som medfører at staten er forpliktet etter hele konvensjonen. Eksempelvis innebærer forpliktelser etter hele Konvensjonen også at en kontraherende stat ikke kan se gjennom fingrene på individers krenkelser av andre individers rettigheter. Dette uttrykte Domstolen i *Issak med flere mot Tyrkia* fra 2006:¹¹²

*”the acquiescence or connivance of the authorities of a Contracting State in the acts of private individuals which violate the Convention rights of other individuals within its jurisdiction may engage that State’s responsibility under the Convention. Any different conclusion would be at variance with the obligation contained in Article 1 of the Convention ”*¹¹³

Dersom en stat blir funnet å ha jurisdiksjon, vil dette medføre at Staten kan bli pådratt ansvar også ved individers krenkelser av andre individers rettigheter. Det må derfor tas utgangspunkt i krenkelser av negative forpliktelser etter EMK når det er tale om en gradering av forpliktelser proporsjonalt graden av jurisdiksjon.

Som nevnt overfor stenger ikke ordlyden i artikkel 1 for en gradering av jurisdiksjonsbegrepet. Konvensjonens hensikt og formål må derfor også tas i betraktning.

¹¹² Issak med flere mot Tyrkia, avgjørelse 28. september 2006

¹¹³ *ibid.*

5.5 EMKs hensikt og formål

Som nevnt er EMKs formål å sikre menneskerettigheter og grunnleggende friheter for mennesker. Det er hevdet at EMK på bakgrunn av dens hensikt og formål må sees på som å legge til grunn en norm for de kontraherende statenes handlinger.

Dette er uttrykt i en dissens i *Assanidze mot Georgia* fra 2004,¹¹⁴ av Dommer Loucaides:

*“The test should always be whether the person who claims to be within the “jurisdiction” of a High Contracting Party to the Convention, in respect of a particular act, can show that the act in question was the result of the exercise of authority by the State concerned.”*¹¹⁵

Det uttales her at det bør være tilstrekkelig at en handling er resultatet en stats utøvelse av myndighet. Det uttales videre at en annen tolking av jurisdiksjonsbegrepet vil medføre at en stat kan begå krenkelser utenfor sitt eget nasjonale territorium. Dette sammenfaller med øvrig rettspraksis.

I *Kypros mot Tyrkia* fra 1975¹¹⁶ uttrykte Kommisjonen at dersom en stats agenter eller militære styrker gjennom handling påvirker personer, vil dette medføre at ansvar bli pådratt.

Det er også hevdet at dersom en skal ta Domstolens argumenter i *Bankovic* på ordet, vil det medføre at en kontraherende stats handlinger utenfor eget territorium vil falle utenfor jurisdiksjonsbegrepet, så lenge den kontraherende stat ikke utøver faktisk kontroll og myndighet over enten person eller territorium, som er etablerte prinsipper lagt til grunn av Domstolen. I *Bankovic* ble ikke de innklagede statene funnet å ha jurisdiksjon gjennom bombingene som ble foretatt fra stor høyde.

¹¹⁴ *Assandize mot Georgia*, 8. april 2004, RJD 2004-II

¹¹⁵ *ibid.*

¹¹⁶ *Kypros mot Tyrkia*, avgjørelse 26. mai 1975

Som *Gondek* uttaler i forbindelse med Domstolens tolking av jurisdiksjon i *Bankovic*:

*“the Court concentrated almost entirely on the ordinary meaning of jurisdiction, and did not take sufficiently into account the object and purpose of Article 1 and of the ECHR as a whole.”*¹¹⁷

Dette innebærer at Konvensjonens hensikt og formål åpner for en anerkjennelse av jurisdiksjon på bakgrunn av virkningsprinsippet, og følgelig derfor også en gradering av forpliktelser proporsjonalt med graden av jurisdiksjon.

Det er i ettertid hevdet på bakgrunn av *Bankovic*, at det vil som resultat av uttalelsene fra EMD være lettere for de kontraherende stater til EMK å velge å skyte sine mistenkte, i stedet for å anholde dem.¹¹⁸ *Bankovic* ser ut til å støtte ideen om at de kontraherende stater slippe ansvar ved slike handlinger, med dersom en anholdelse finner sted, vil jurisdiksjon bli anerkjent på bakgrunn av kontrolltesten.

Under dette, og i slike ekstreme tilfeller vil det imidlertid alltid måtte legges vekt på at Domstolen i alle avgjørelser om jurisdiksjonsbegrepet fastholdt at det er de faktiske omstendigheter i hver enkelt sak som vil være avgjørende.

5.6 En form for gradering i øvrig rettspraksis

Som vist overfor ble det i tidligere rettspraksis lagt til grunn at jurisdiksjon på bakgrunn av virkningsprinsippet kunne medføre ansvar etter EMK.

¹¹⁷ Gondek 2005 side 361

¹¹⁸ Loucaides 2006 side 406, viser til McGoldrick, Dominick. Extraterritorial Application of the International Covenant on Civil and Political Rights. I: F. Coomans and M. Kamminga. Extraterritorial Application of Human Rights Treaties Antwerpen, Oxford, Intersentia 2004 side 41

Dette er ingen gradering av forpliktelsene proporsjonalt med graden av jurisdiksjon. Men det medfører likevel samme resultat i praksis, nemlig at kan pådras ansvar ved en handling som medfører krenkelse på konvensjonsbeskyttede rettigheter.

Det finnes rettspraksis som til en viss grad graderer jurisdiksjonsbegrepet, for eksempel *Ilascu*. Domstolen uttaler i forbindelse med omstendigheter der en separatiststat blir opprettet innenfor en kontraherende stats nasjonale grenser:

”does not thereby cease to have jurisdiction within the meaning of Article 1 of the Convention over that part of its territory temporarily subject to a local authority sustained by rebel forces or by another State. Nevertheless, such a factual situation reduces the scope of that jurisdiction in that the undertaking given by the State under Article 1 must be considered by the Court only in the light of the Contracting State’s positive obligations towards persons within its territory”¹¹⁹

Domstolen uttrykker her at i slike faktiske omstendigheter der en kontraherende stat mister kontrollen over eget territorium, faller ikke forpliktelsene i EMK bort. Selv om det i noen tilfeller vil være en annen kontraherende stat som får anerkjent jurisdiksjon på bakgrunn av kontrolltesten, vil hjemstatens jurisdiksjon ikke falle bort, men nedjustert i forhold til de faktiske muligheter den har til å oppfylle sine forpliktelser etter EMK.

Domstolen åpner derfor for en gradering av jurisdiksjonsbegrepet på eget territorium, og dette vil trekke i retning av å åpne for en slik jurisdiksjon også utenfor en kontraherende stats territorium.

Ettersom en gradering av forpliktelser vil være et utsalg av virkningsprinsippet, kan Domstolens uttalelser i *Issa* trekke i retning av en gradering av forpliktelsene:

¹¹⁹ *Ilascu* med flere mot Moldova og Russland, 8. juli 2004, RJD 2004-VII avsnitt 333

”Article 1 of the Convention cannot be interpreted so as to allow a State party to perpetrate violations of the Convention on the territory of another State, which it could not perpetrate on its own territory.”¹²⁰

Domstolen benytter her begrepet ”perpetrate”. Dette kan oversettes med begå, som må kunne sies å referere til en aktiv handling.

At virkningsprinsippet kan være grunnlag for anerkjennelse av jurisdiksjon er videreført i *Solomou med flere mot Tyrkia*.¹²¹ Domstolen uttalte:

“In exceptional circumstances the acts of Contracting States which are performed outside their territory or produce effects there (“extra-territorial acts”) may amount to the exercise by them of their jurisdiction within the meaning of Article 1 of the Convention.”¹²²

Domstolen viser i forbindelse med uttalelsen overfor til uttalelser foretatt i *Loizidou* og *Issa*, som representerer rettspraksis både før og etter *Bankovic*.

6 Konklusjon

Denne avhandlingen har søkt å vise at det er mulig at EMK kan anvendes ekstraterritorielt både innenfor og utenfor det geopolitiske Europa. *Bankovic* kan ikke leses slik at den stenger for at EMK også får anvendelse utenfor Europas grenser. Dette følger av den rettspraksis som foreligger forut for avgjørelsen, men også den etterfølgende rettspraksis viser dette. *Bankovic* må derfor leses i den forstand, at EMD kom med noen *obiter dictum*, for å underbygge en avgjørelse som allerede var fattet. Det er også verdt å merke seg at i

¹²⁰ Issa med flere mot Tyrkia, 16. november 2004 avsnitt 71

¹²¹ Solomou med flere mot Tyrkia, 24. juni 2008

¹²² *ibid.* avsnitt 44

Bankovic var en enstemmig avgjørelse, men de senere avgjørelser om ekstraterritoriell anvendelse har hatt dissens, og derfor vist mer spredte oppfatninger. Jurisdiksjonsbegrepet i artikkel 1 er utgangspunktet for den ekstraterritorielle anvendelsen av EMK.

De sikreste omstendigheter der EMK vil kunne få ekstraterritoriell anvendelse, er i den foreløpige rettspraksis fra EMD omstendigheter der det foreligger faktisk effektiv kontroll over et territorium som følge av militære handlinger. Dette innebærer typisk tilfeller av okkupasjon. Dersom en kontraherende stat har faktisk kontroll over personer, vil dette også i de fleste tilfeller medføre anerkjennelse av jurisdiksjon. Men som EMD har konkludert med i de fleste saker som omhandler ekstraterritoriell anvendelse av EMK, avhenger det av de faktiske omstendigheter fra sak til sak.

7 Litteraturliste

Brownlie, Ian *Principles of Public International Law*. 6. utg. Oxford, 2003

Eckhoff, Torstein *Rettskildelære*. 5. utg. Oslo, 2001

Elgesem, Frode ”Tolking av EMK – Menneskerettighetsdomstolens metode”, *Lov og rett*, nummer 4-5 2003 side 203 (sitert fra Lovdata)

Emberland, Marius ”Det ekstraterritorielle vernet i EMK artikkel 3 - en oppdatering”, *Jussens venner*, 1999, side 31 (sitert fra lovdata)

Eriksen, Morten ”Håndhevelse av Menneskerettigheter”, *Lov og Rett*, 1998 side 276 (sitert fra Lovdata)

Eriksen, Morten ”The fair balance – overgrepsofrene og menneskerettighetene “, *Lov og Rett*, 2007 side 46-54 (sitert fra Lovdata)

Gondek, Michal “Extraterritorial application of the European Convention on Human Rights: territorial focus in the age of globalization?” *Netherlands International Law Review*, LII 2005 side 349

Høstmælingen, Njål *Internasjonale Menneskerettigheter*. Oslo, 2003

Inazumi, Mitsue *Universal Jurisdiction in Modern International Law: Expansion of National Jurisdiction for Prosecuting Serious Crimes under International Law*. Antwerpen-Oxford (Intersentia), 2005

Künzli, Annemarieke ”Öcalan v. Turkey: Some Comments”, *Leiden Journal of International Law*, nummer 17 2004 side 141

Loucaides, Loukis “Determining the Extra-territorial Effect of the European Convention: Facts, Jurisprudence and the Bankovic Case”, *European Human Rights Law Review*, nummer 4 2006 side 391

Miltner, Barbara “Broadening the Scope of Extraterritorial Application of the European Convention”, *European Human Rights Law Review*, nummer 2 2007 side 172

Moule, Nuala “Issa v Turkey: Delineating the Extra Territorial Effect of the European Convention on Human Rights”, *European Human Rights Law Review*, nummer 1 2005 side 86

Møse, Erik *Menneskerettigheter*. Oslo, 2002

Nystuen, Gro ”Terrorbekjempelse og folkerettslige normkonflikter”, *Mennesker og Rettigheter*, 2003 side 3 (sitert fra Lovdata)

Rognlien, Knut ”Prinsipper for tolking av EMK”, *Advokatredet.no*, 2005 (sitert fra Lovdata)

Ruud, Morten og Geir Ulfstein *Innføring i Folkerett*. 2. utg. Oslo, 2004

Rytter, Jens Elo *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – og dansk ret*. 2. utg. København, 2008

Shaw, Malcom N. *International Law*. 5. utg. Cambridge, 2003

Smith, Rhona K.M *Textbook on International Human Rights*. Oxford, 2003

Søyseth, Ingvild Dønnem. Ekstraterritoriell anvendelse av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. 2007 (sitert fra duo.uio.no)

Wilde, Ralph “The “Legal Space” or “Espace Juridique” of the European Convention on Human Rights: Is it relevant to extraterritorial State Action”, *European Human Rights Law Review*, nummer 2 2005 side 115

Wilde Ralph “Casting Light on the “Legal Black Hole”: Some Political Issues at Stake” *European Human Rights Law Review*, nummer 5 2006 side 552

8 Registre

8.1 Avgjørelser fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol og Kommisjon

Assanidze mot Georgia, 8. april 2004, RJD 2004-II

Bankovic med flere mot Belgia med flere, 12. desember 2001, RJD 2001-XII

Drozd og Janousek mot Frankrike og Spania, 26. juni 1992, Serie A 240

Golder mot Storbritannia, 21. februar 1975, Serie A 18

Issak med flere mot Tyrkia med flere, (Unreported, 28. september 2006)

Ilse Hess mot Storbritannia, avgjørelse 28. mai 1975

Issa med flere mot Tyrkia, 16. november 2004

Ilascu med flere mot Moldova og Russland, 8. juli 2004, RJD 2004-VII

Kypros mot Tyrkia, avgjørelse 26. mai 1975

Kypros mot Tyrkia, 10. mai 2001, RJD 2001-IV

Loizidou mot Tyrkia, 23. mars 1995, Serie A 310

Loizidou mot Tyrkia, 18. desember 1996, Reports 1996-VI

Öcalan mot Tyrkia, 12. mars 2003

Öcalan mot Tyrkia, 12. mai 2005, RJD 2005-IV

Saddam Hussein mot Albania med flere, avgjørelse 14. mars 2006

Soreing mot Storbritannia, 7. juli 1989, Serie A 161

Solomou med flere mot Tyrkia, 24. september 2008

8.2 Avgjørelser fra The Permanent Court of International Justice

Lotus – saken, PCIJ Reports Serie A 10

8.3 Konvensjoner

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4. November 1959

Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War, 12. august 1949

The Vienna Convention on the Law of Treaties, 23. mai 1969